

УДК 316.334.4

ГРИЩЕНКО Н. В.,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-6719-3754>

ДЕОНТОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Досліджено зміст категорії «обов'язок» та обґрунтовано важливість деонтологічної складової соціального розвитку особистості поліцейського.

Ключові слова: деонтологія, обов'язок, професійний обов'язок.

Важливим завданням відомчої освіти у закладах системи МВС завжди була моральна відповідальність перед суспільством за якісну професійну підготовку правоохоронця. Сучасне суспільство очікує від працівника поліції не лише високого рівня професійної майстерності, а й високої моральної зрілості. І сьогодні, в умовах реформування системи МВС, деонтологічна складова соціального розвитку особистості поліцейського багато в чому визначає потенціал спеціаліста-професіонала.

Деонтологія (від грец. *deontos* – «належне», *logos* – «вчення») застосовується для визначення вчення про належну поведінку, розуміння професійного обов'язку, вчинки і дії людини, а також для виокремлення самостійного розділу етики. Основною категорією деонтології є обов'язок (професійний обов'язок). Крізь призму цієї категорії і можна зрозуміти сутність деонтології, отож варто зупинитись на ній більш детально.

Витоки філософського осмислення обов'язку пов'язують, зазвичай, зі школою стоїків, зокрема – із вченням Зенона із Кітіону, який вказував на два аспекти поведінки людини: моральний і належний. Однак, саме поняття «обов'язок» своєю появою завдячує Демокріту з Абдери, який радив утримуватись від поганих справ «не через страх, а через відчуття обов'язку» і «більше соромитись себе, ніж інших». Вагомий вклад в розвиток ідей про обов'язок вніс Цицерон своєю книгою «Про обов'язки», яка свого часу стала своєрідним канонам філософських роздумів про належне аж до Канта. І Кант створив фундаментальне вчення про обов'язок, виокремивши обов'язок стосовно самого себе і обов'язок стосовно інших людей. Обов'язки людини перед собою він поділив на обмежуючі (негативні обов'язки) і розширювальні (позитивні обов'язки). Негативні обов'язки мають на меті самозбереження людини і забороняють їй діяти проти своєї «природи»; позитивні обов'язки скеровані на самовдосконалення, отож орієнтують людину на те, щоб зробити своєю метою той або інший предмет її воління [3, с. 461]. Головними ж обов'язками людини стосовно інших І. Кант називає любов до ближнього і повагу. Говорячи про любов і повагу, філософ має на увазі не просто почуття, а максими, що регулюють вчинки людей. «Обов'язок любові до ближнього ...: це обов'язок робити цілі інших (якщо тільки ці цілі не аморальні) моїми; обов'язок поваги до мого ближнього міститься в максимі не зводити людей до ступеня простого засобу для [досягнення] моїх цілей (не вимагати від іншої людини, щоб вона принизила себе, ставши рабом моєї мети)» [3, с.495]. Повага до інших засновується на визнанні гідності в кожній людині і унеможливленні пихатості, насилля, лихослів'я, а проявом любові до ближнього стають участь, благодійність, подяка. Отже, кожна людина, за І. Кантом, повинна виконувати обов'язок, покладений на неї моральним законом, вдосконалюючи в той же час свої фізичні здібності.

Взявши за основу кантівське розуміння обов'язку можна констатувати, що обов'язок – це перетворення вимог суспільної моралі в особистий імператив конкретної людини і його добровільне виконання. Джерелом обов'язку виступає суспільний інтерес. В обов'язку він здобуває характер повеління, формуючи моральне зобов'язання людини по відношенню до себе та інших. Таким чином, обов'язок не тотожний зобов'язанню: формальне виконання

зобов'язань ще не є обов'язком в етичному (деонтологічному) сенсі цього слова. Розуміння обов'язку збагачує формальне розуміння зобов'язань глибокою особистісною зацікавленістю їх виконання, добровільним прийняттям і усвідомленням їх необхідності. У філософській літературі обов'язок визначається як вища моральна зобов'язаність, що стала внутрішньою якістю і стимулом вільної поведінки особистості, це органічна необхідність, що узгоджує особисті й суспільні інтереси.

Коли ж мова йде про професійний обов'язок працівника поліції, то він не зводиться до службових зобов'язань. Крім службових зобов'язань, професійний обов'язок акумулює професійну відповідальність, професійну гідність та честь. Сьогодні суспільство очікує від працівника поліції не тільки чіткого і беззаперечного виконання своїх службових зобов'язань, але і особистісного, зацікавленого до них ставлення. Переживання вимог обов'язку в зв'язку зі своїми інтересами і призводить до появи у поліцейського усвідомлення свого обов'язку і почуття обов'язку. В залежності від ступеню усвідомлення необхідності, справедливості, важливості обов'язку і, відповідно, ставлення до нього, його вимоги можуть здійснюватися на різних рівнях добровільності: від виконання за примусом чи з огляду на суспільну думку до слідуванню обов'язку з «доброї волі». В останньому випадку фактично йдеться про внутрішній імператив професійного обов'язку, що зумовлює сприйняття працівником поліції загальних для більшості людей вимог моральності як особистого імперативу, відображає усвідомлену необхідність добросовісного виконання своїх службових обов'язків, дотримання легітимізованої та морально вмотивованої лінії поведінки. Усвідомлення працівником поліції професійного обов'язку знаходить втілення у безумовному дотриманні нормативно-правових вимог; сформованій антикорупційній позиції; знанні службових обов'язків, особистій зацікавленості в їх виконанні та глибокій переконаності в суспільній корисності їх реалізації; в постійному прагненні до підвищення ефективності службової діяльності, самоосвіти і особистісного розвитку; високій особистій відповідальності за доручену справу. Можна виділити основні моральні принципи, без яких не реалізується правоохоронець: служіння праву, усвідомлення його верховенства; гуманне ставлення до людини, визнання її гідності; порядність, сумлінність, чесність і самовідданість; довіра до людини. Саме ці принципи закріплені в міжнародних і національних деонтологічних кодексах працівників поліції. Стандартизовані базові положення, де визначено зміст і спрямування професійної діяльності працівників поліції, закріплені у резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи від 08.05.1979 № 690 «Декларація про поліцію» [2], рекомендації Res (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» [5], резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи від 28.01.2014 № 1968 «Боротьба з расизмом в поліції» [1] тощо. В Україні після прийняття Закону «Про Національну поліцію» наказом Міністра внутрішніх справ від 09.11.2016 р. були затверджені «Правила етичної поведінки поліцейських», метою яких стало «...урегулювання поведінки поліцейських з дотриманням етичних норм, формування в поліцейських почуття відповідальності перед суспільством і законом за свої дії та бездіяльність, а також сприяння посиленню авторитету та довіри громадян до поліції» [4]. І хочеться сподіватися, що саме такий алгоритм поведінки працівника поліції, який заснований на деонтологічних імперативах, стане основною і необхідною умовою його успішної професійної кар'єри.

Список бібліографічних посилань:

1. Борьба с расизмом в полиции : Резолюция 1968 (2014) Парламентской Ассамблеи Совета Европы // Совет Европы : сайт. URL: [https://www.coe.int/T/r/Parliamentary_Assembly/\[Russian_documents\]/%5B2014%5D/Jan2014/Res1968_rus.asp](https://www.coe.int/T/r/Parliamentary_Assembly/[Russian_documents]/%5B2014%5D/Jan2014/Res1968_rus.asp) (дата звернення: 20.04.2020).
2. Резолюція N 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію» : від 08.05.1979 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803 (дата звернення: 20.04.2020).
3. Кант И. Метафизика нравов // Сочинения в восьми томах / И. Кант. М. : Наука, 1994. Т. 6. 712 с.

4. Правила етичної поведінки поліцейських : затв. Наказом МВС України від 09.11.2016 № 1179 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16> (дата звернення: 20.04.2020).

5. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів) // Центр політико-правових реформ : сайт. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf> (дата звернення: 20.04.2020).

Отримано 22.04.2020

